

SÂRBII ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Mihai Chiriță

Prin analogie cu „Ungurenii” în Țara Românească,¹ „Sârbi” au fost ce-a de-a doua categorie de locuitori „străini” care au venit de data aceasta de peste Dunăre, din Țara Turcească (sau Țara Sârbească, n.n.) în Țara Românească, la aceeași epocă – sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

De peste Dunăre, au mai venit în Țara Românească greci și albanezi. Numărul acestora a fost mai mic decât al „sârbilor”, dar ei ocupau funcții importante, ca: slujbași, arnăuți, arendași și chiar proprietari de moșii.

În ceea ce îi privește pe turci, ei nu aveau voie să se stabilească în Principatele Române, iar atunci când se infiltrau în mod clandestin, sultanul trimitea un pașă sau funcționar cu firman către domnitor ca să le strice „odăile” și să-i trimită înapoi „la urma lor”, adică în Țara Turcească.

Paralelele dintre cele două mișcări de populație este semnificativă prin faptul că și unii și alții se refugiaseră de peste Carpați, respectiv de peste Dunăre, din cauza stăpânului habsburgic sau cel otoman.

Începutul l-au făcut oierii transilvăneni, cunoscuți cu numele de ungureni, ardeleni, mărgineni (din Mărginimea Sibiului), mocani, bârsani (din Țara Bârsei), trocani, moroeni, uceni, țuțuieni. Ei au împânzit satele Munteniei și Olteniei (ulterior și pe cele ale Dobrogei), în căutare de pășuni

și locuri de iernat în bălțile de la Dunăre. În scopul ocrotirii lor, în Țara Românească a luat ființă câte un „Ispravnic al unghurenilor” la București și Craiova, încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În ceea ce privește „sârbii” – locuitori ai pașalâcului de peste Dunăre – ei puteau fi sârbi sau bulgari, uneori chiar români reîntorși de peste Dunăre din refugiu, cu toții înregistrați de Vistierie ca „străini”. Trebuie precizat de la început că în urma desființării celui de-al doilea țarat la sfârșitul secolului al XIV-lea, bulgarii își pierduseră naționalitatea și se contopiseră cu sârbii prin slavizare (cel puțin, ca limbă). De acum, renașterea vechiului lor nume se va produce de-abia în secolul al XVIII-lea, când s-a publicat la Viena o istorie a lor. Practic, ei își vor recâștiga acest nume după războiul ruso-turc din anii 1826-1828, încheiat prin pacea de la Adrianopol (1829), fiind susținuți de ruși.

Ținând seama de cele de mai sus, nu-i de mirare că în orașe ca București, Târgoviște, Buzău, Slatina, Pitești ș.a. au existat mahalale cunoscute sub numele de „Mahalaua Sârbi” și nu ne îndoim că cel puțin în cazul Munteniei era vorba de bulgari.

Semnificativ este și faptul că în cazul județului Dolj prințul Obrenovici aduce pe moșia de la Poiana-Tunari sârbi, cu care înființează localitatea Poiana Mare, cea mai mare după orașul Craiova. În același timp, prințul Barbu Știrbei aduce pe moșia de la Băilești „sârbi”. La fel, la Urzicuța – sat vecin Băileștilor – bulgarilor li se spune și astăzi „sârbi”. Catagrafiile Vistieriei de la 1831 și 1838 confirmă fenomenul de mai sus. În timp ce în Catagrafia de la 1831, în care se trece pentru prima oară și neamul locuitorilor, bulgarii apar ca atare, în cea de la 1838 din nou ca „sârbi”.

Ca încheiere la această „Introducere” adăugăm că sub domnia lui Ioan Caragea, la București și Craiova s-a înființat câte un „Ispravnicat al străinilor”. Aceștia au fost incluși în „slobozii”, plătind birul² și dajdia³ pe jumătate, în raport cu pământeni. Ele vor fi însă desființate în 1831 prin prevederile Regulamentului Organic, când s-a trecut de la sistemul fiscal vechi al cislei,⁴ devenit mai apoi lude,⁵ la cel de capitație.⁶

„Sârbi” din Muntenia (1818-1831)

1. O analiză a situației statistice a sloboziilor din Muntenia, arată că: Încă din anul 1818 – deci, la sfârșitul celui de-al doilea Isprăvnicat – în sloboziile din cele 12 județe de dincoace de Olt se aflau un număr de 7.087 străini înscriși la bir. Dacă aceasta era situația la mijlocul anului după aceea constatăm că numărul străinilor scade la 5909, adică circa 1200 familii în minus.

2. Lipsind catagrafiile din primul an al celui de-al treilea Isprăvnicat al străinilor, adică de la 1819, constatăm că în anul următor numărul străinilor crește brusc, cu peste 3300 familii, atingând cifra de 9221.

3. În anul Revoluției (1821) cifra cunoaște o nouă scădere bruscă, la 5096 familii, adică 4125 familii mai puțin.

4. În anul următor Revoluției numărul străinilor crește din nou, cu circa o mie de familii, cifra menținându-se apoi în jurul a 6000 familii.

5. Lipsind catagrafiile din anii 1823-1826 remarcăm că în anul 1827 numărul străinilor din slobozii ajunsese la 11143 familii, cifră record a perioadei de care ne ocupăm, respectiv 10917, ceea ce reprezintă o creștere cu circa 5000 familii, în 4 ani.

6. În timpul războiului ruso-turc de la 1828-1829, numărul străinilor începe să descrească de la 11124 până la 8688, adică se produce o descreștere de 2436 familii.

7. După pacea de la Adrianopol, din toamna anului 1829, se remarcă o creștere a numărului străinilor cu 670 familii, urmată de o fluctuație de ordinul sutelor, în plus sau în minus, pentru următoarele trei tetraminii ale anului 1830, la sfârșitul căruia se atinge cifra de 9299 familii.

8. În sfârșit la 1 iulie 1831 – data desființării sloboziilor și Isprăvnicatelor străinilor – numărul familiilor de străini aflate în sloboziile din Muntenia era de 9565, ceea ce echivalează cu 40000-45000 suflete (ungureni și sârbi).

Repartiția acestor familii pe cele 12 județe de dincoace de Olt, inclusiv poliția Bucureștilor, era următoarea: 1. Slam Râmnic (884); Buzău (550); Saac (449); Prahova (553); Dâmbovița (441); Muscel (458);

Ialomița (1356); Ilfov (1623); Vlașca (743); Teleorman (1069); Olt (506); Poliția Bucureștilor (342); Total 9565.

Numărul cel mai mare de străini îl primiseră județele limitrofe Dunării; Ilfov, Ialomița și Teleorman, cifrele corespunzătoare județelor de munte fiind mai mici decât cele corespunzătoare județelor de șes. De aici, rezultă și un raport analog dintre ungureni și sârbii veniți în țară.

În general, se poate afirma că aproape toate satele au primit un număr – mai mare sau mai mic – de străini. Printre localitățile cu un număr mare de străini existenți la 1831 se numără: Dudescu (131) din județul Slam Râmnic; orașul Buzău (44) și Bâlhacu (43) din jud. Buzău; Câmpina (61); Târgu Călărașilor Noi (91), Găița (103) Chioara (58) și Chichinețu (63), din jud. Ialomița; Ulmenii sârbi (31), Ulmenii ungureni (31), Vărăștii sârbi (35), Valea Dragului (90), Domneștii de Jos (25), Domneștii de Sus (36), Gherghița (30), Afumați (29), Dobroești (33), Crevedia (30) și Tărtășești (40), din jud. Ilfov; Stănești (151), Chiriacu (50), Stejaru (46), Gogoșarii vechi (39), din jud. Vlașca; Băjeștii cislăși (28), din jud. Muscel; orașul Pitești (87) și Costești (31), din jud. Argeș; Mavrodinu (86), Rușii de vale (55), Găuriciu (74), Trăsnitu (66), Zimnicea (34), din jud. Teleorman; Drăgănești (32) și Brebeni (31), din jud. Olt; Poliția Bucureștilor (342).

O situație cu totul aparte o reprezintă județul Brăila. Făcând parte integrantă din raiaua Brăilei până la 1829 când aceasta a fost desființată și retrocedată Țării Românești, locuitorii respectivi nu au fost înscrși în slobozii – ei nici nu veniseră de peste graniță, ci au fost trecuți la „lude”, ca pământeni. Județul nu figura încă printre județele de dincoace de Olt (lucrul acesta se va petrece la 1 iulie 1831). Catagrafia respectivă arată că numărul familiilor din tetraminia septembrie- decembrie 1830 era de 1401, fiind cel mai mic județ al Țării Românești, ca număr de locuitori. Că populația era românească, ne-o dovedește numele satelor de la acea epocă. Dacă unele sate poartă numele unor stăpâni turci de până atunci, ca: Vizir, Nazân, Geatâr, Muftiu, Tăzipu, Osman, Odaia Pașii, în schimb restul sunt nume pur românești: Frumușica, Gropeni, Cuptoarele,

Porumboiu, Valea Cânepii, Amarul, Vărsătura, Pietroiu, Vădeni, Iarba Dulce etc. Puținii străini ai orașului Brăila (armeni – 16 și ovrei – 12) sunt trecuți separat. Ulterior, ei apar la rubrica „fugiți”.

Din analiza Obșteștii catagrafii de la 1831 a județului Dolj – singurul pentru care se mai păstrează această catagrafie – conchidem că „străinii” veniți în țară puteau fi identificați, ca:

1. Străini împământeniți înainte de 1819:
2. Birnici străini – veniți în perioada 1819-1831 și incluși în slobozii;
3. Scutiți cu bilete la mână pe 3 ani sau „Băjenari bulgari” cum au fost atestați în 1834, când o parte dintre ei s-au înapoiat la urma lor, adică peste Dunăre, neacceptând să fie trecuți la bir. Sunt cei veniți de peste Dunăre după război, în vara anului 1829 și în iarna anului 1830.

Dintre cei 2275 „băjenari” rămași la 1834 în țară, Muntenia a primit un număr de 1800, repartizați pe județe după cum urmează: Ilfov (774), Prahova (325), Brăila (223), Ialomița (220), Teleorman (85), Slăvești Râmnic (69), Buzău (39), Argeș (27), Vlașca (20), Muscel (10), Olt (8), total 18000.

Un *studiu al catagrafiilor de la 1838*, pentru 12 județe ale Munteniei (inclusiv Brăila și orașul București, dar mai puțin Ialomița), catagrafii în care se arată și „neamul” locuitorilor, va preciza naționalitatea străinilor veniți de peste graniță, numeric (în procente) și chiar nominal.

Ca rezultat al acestor cercetări au ieșit la iveală informații și date statistice noi, care demonstrează că variația numărului străinilor din slobozii, prin salturi mari de la o tetraminie la alta, uneori de ordinul miilor și aproape de necrezut, se datorează atât unor cauze externe, cât mai ales interne.

În privința stabilirii străinilor din slobozii, trebuie spus de la început că ea este ceva mai dificilă decât în cazul Olteniei, deoarece în cazul Munteniei lipsește Catagrafia de la 1831 și de aici imposibilitatea de a separa străinii împământeniți înainte de 1818 de cei veniți în țară în anii 1818-1831.

În ceea ce privește categoria de străini cu „bilete la mână pe 3 ani”, așa-zii „băjenari bulgari” de la 1834, în număr de 1800 familii în cazul Munteniei, numele lor – fără însă a se arăta și naționalitatea, așa cum se făcuse în Obșteasca Catagrafie de la 1831 – figurează în dosarul 5725/1834 de la Fondul „Administrative vechi”. Repartiția acestora se dă nu numai pe județe, ci și pe sate (vezi „Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor”, Studii, vol. I).

În plus din cauza lipsei aceleiași catagrafii (1831), nu putem ști câți dintre „străinii” veniți în țară în perioada 1818-1831 erau români și câți erau de alte neamuri. Numai transcrierea numelui lor ne-ar putea da unele indicii în acest sens.

Pentru întocmirea statisticii numerice a străinilor s-a folosit *Obșteasca Catagrafie de la 1838*, care constituie primul recensământ cu oarecare caracter științific efectuat în Țara Românească. În acest scop, au fost cercetate cele o sută de dosare aflate la Arhivele Naționale București, cuprinzând lucrările recensării populației din cele 13 județe existente în Muntenia, cu mențiunea că în cazul județului Dâmbovița lipsește orașul Târgoviște, iar în cazul județului Ialomița există numai plasa Ialomița.

În mod evident românii reprezentau marea majoritate a populației, constând din 201164 familii, adică un procent de 89,5 la sută. Restul populației (10,5 la sută) era alcătuit din etnici de alte naționalități. Cei mai numeroși dintre aceștia erau țiganii – 11081 familii (4,9 la sută), sârbii (mai bine zis bulgarii) – 8509 familii (3,9 la sută) și grecii – 1909 familii (0,9 la sută).

Cei mai mulți dintre „străinii” de alte neamuri decât români, adică bulgarii și grecii, se aflau în județul Ilfov (îndeosebi la București), la Brăila (oraș cosmopolit prin însăși natura sa de port la Dunăre), în județul Prahova (îndeosebi la Ploiești și Câmpina) și în Râmnicu Sărat, unde orașul Focșanii munteni, important punct de trecere și vamă la granița dintre Moldova și Muntenia, avea caracter cosmopolit.

Bulgarii cei mai numeroși se aflau în județele Ilfov (2314 sârbi + 87

bulgari), orașul București (1280) și Vlașca (957), după care urma o a doua categorie de județe cu un număr ceva mai mic și anume: Prahova (619), Olt (541), Brăila (485), Argeș (241), Buzău (269), Râmnicu Sărat (156), Dâmbovița (133), Muscel (51, dintre care la Câmpulung – 32) și Saac (47).

Unii dintre ei se aflau prin orașe, ca meseriași, negustori și grădinari: Pitești (221), Ploiești (450), Buzău (244), Râmnicu Sărat (49), Focșani (55), Brăila (399 sârbi + 84 bulgari), Giurgiu (310), Târgu Mavrodinului (144), Noul oraș Alexandria (230), Zimnicea (167), Rușii de Vede (161), Turnu Măgurele (63), Câmpulung (32) și Slatina (20). Deși nu avem date, se știe că vechea Capitală a Țării Românești – Târgoviște, mai păstrează și astăzi o mahala care se numește „sârbi”.

Despre Târgul Mavrodinului s-a spus și s-a scris la noi că ar fi fost întemeiat de bulgari, ca un oraș nou. În realitate, el a fost pe o veche vatră românească, cu o participație de 114 familii de bulgari, ceea ce reprezintă a treia parte din numărul locuitorilor la 1838, restul fiind români (296) și țigani (25).

Mai degrabă, se poate spune despre „Noul oraș Alexandria” că s-a întemeiat cu bulgari, deoarece la patru ani de la înființare, adică în 1838, avea 118 familii de români și 230 familii de bulgari, ultimii constituind, de data aceasta, două treimi din populație.

Cei mai mulți dintre bulgari locuiau în mediul rural, în sate de români sau chiar proprii, ocupațiile lor de predilecție fiind meșteșugurile și agricultura (îndeosebi grădinăria care însemna în același timp și negoț).

Dintre satele cu bulgari mai numeroși, cităm: în județul Dâmbovița: Băleni (85), în jud. Prahova: Zăhanaoa (45) și Bereasca Nouă (98), în jud. Ilfov: Ulmenii sârbi (67), Spanțov (17), Ulmenii ungureni (27), Ulmenii pământeni (30), Oltenița (8), Luica (37), Frumușani (44), Herești (164), Chirnogi (12), Tunarii sârbi (58), Băneasa (36), Afumați (82), Dimieni (13), Dobroești (53), Fundeni (8), Schitu Pasărea (23), Mănăstirea Cernica (27), Cățelu (8), Leordeni (13), Dudești (60), Plătărești (69), Sindrilița (8), Brănești (108), Găneasa (22), Condurați (70), Ciocăneștii

sârbi (115), Surlarii români și sârbi (42), Fundu Kiselet români și sârbi (97), Cornățel români și sârbi (43), Pârlita români și sârbi (44), Obileștii vechi (14), Codreni (22), Ileana Trăsni (30), Fundulea de jos (33), Catana (13), Gostinelul Trăsni (17), Fundulea de Sus (25), Gherghița pământeni (14), Sârbii ot Domneștii de Jos (38), Vărăștii sârbi (43), Vărăștii băjenari (44), Sârbii ot Domneștii de Sus (7), Odăile lui Vrana (7), Simidreni i Cornetu (20), Bragadiru (7), Slobozia (21), Ciorogârla i Samurcășești (28), Valea Dragului (98), Crețești (21), Jilava (27), Chiajna (123), Dudu (15), Giuleștii domnești (30), Roșu (17), Tigănești (22) și mânăstirea Znagov (53); în *judetul Vlașca*: Sârbii Carnabalului (15), Slobozia (80), Malu de Jos (18), Malu Gurgueni (10), Epureștii Sârbi (70), Copaciu (48), Bila Ciolanu (44), Grosu (21), Gurueni (54), Udeni (36), Sârbii ot Gratia (67), Gâșteștii Sârbi (44), Sârbii ot Puntea de Greci (66); în *jud. Teleorman*: Conțeasca (12), Mitropolia (76), Frumoasa (47), Odaia Hagii Hristi (27), Găuriciu (136), Pietroșani (31), Brânceni (22), Țânțăreni (8), Spătărei (28), Icoana (10), Zimnicele (8), Calomfirești (52), Sârbii ot Sfîntești (11), Atârnați (28), Muguri (40), Mârzânești (60), Butculești (24), Păru Rotund (20), Rădoești (17), Slobozia Măgurii (16); în *jud. Olt*: Bălănești (11), Comani (9), Uda Comăneanului (24), Flămânda (52), Brebeni (40), Ipotești (104), Mihăieștii de Mijloc (9), Mihăieștii de Sus (10), Crângeni (60), Băneasa (9), Adunații ot Băsești (30), Caravaneți (50), Cârligați (7).

II. „Sârbii” din Oltenia (1819-1831).

O analiză a statisticii numerice a sloboziilor din Oltenia din ultimul an al existenței lor (1831) arată că la această dată existau ca venite de peste Dunăre un număr de 6609 familii de băjenari în județele de șes: Dolj – 3463, Romanați – 1770 și Mehedinți – 137.

În ceea ce privește creșterea numerică a acestor slobozii, ea nu este tot timpul ascendentă, ci prezintă două stagnări în anii 1823 și 1831, precum și o recesiune în anul 1830. Prima stagnare își găsește explicația în ocupația turcească care a urmat după Revoluția lui Tudor Vladimirescu

de la 1821, iar cea de-a doua în războiul Rahovei din anul 1821, când 868 de familii de băjenari dispar din slobozii. Este de presupus că locuitorii sloboziilor în cauză au fugit peste Dunăre la venirea armatelor rusești sau, pur și simplu, au fost răpți de către turci.

Totodată, relativa stagnare a creșterii numărului băjenarilor din 1831, când în mod normal s-a produs un exod de populație în sens invers, de pe malul drept al Dunării pe cel stâng, fenomenul se datorește înapoierii victorioase a armatei rusești, din Bulgaria. Noii băjenari, veniți cu armata rusă și care alcătuiau circa 6000 familii, nu au mai fost incluși în slobozii (de fapt acestea urmau să fie desființate conform prevederilor Regulamentului Organic), ci au fost scutiți de bir cu „bilete la mână” date de armata rusă sau de carantinele cordonului sanitar, de la Calafat și Bechet, nou înființate. De data aceasta, băjenarii nu au mai fost înregistrați ca până atunci ca „străini” sau „sârbi”, ci ca „bulgari”.

Să spunem ceva și despre naționalitatea acestor băjenari, mai ales că ei au fost înregistrați de autoritățile de la noi ca „străini” sau „bulgari”. În mod firesc, se pune întrebarea care era locul de origine al lor și de ce neam erau? În ceea ce privește teritoriul de baștină, admitem pentru moment, a priori, că ei aparținuseră șesului Dunării. Ei nu veneau în țară, ci se reîntorceau în țară, din refugiu. În mod teoretic măcar, trebuie să admitem , că pe timpul duratei refugiului, mai îndelungat sau mai puțin îndelungat, dincolo, peste Dunăre, ei au suferit și unele influențe în privința obiceiurilor, portului și graiului și că se mai și încuscriseră cu băștinașii. În plus, trebuie să mai admitem că odată cu ei au mai venit și ceva băjenari de neam străin. Se cunoaște, de altfel, cazul unor grădinari „sârbi”, deși ei erau bulgari, care s-au așezat în jurul Bucureștiului și în unele sate din șesul Olteniei, cum ar fi Băilești și Urzicuța, precum și cazul unor meseriași și negustori sârbi, bulgari sau greci, care s-au stabilit la orașe (Ploiești și Craiova). Dar, ocupația de bază a acestor băjenari – plugăria – probează că ei erau români. Se știe că locuitorii Peninsulei Balcanice (sârbi, bulgari, greci, albanezi și turci), se ocupau mai mult cu negoțul și meșteșugul pe la orașe și mai puțin cu agricultura.

Chiar și acei dintre ei care se ocupau cu grădinăria o făceau tot în scopuri comerciale. Ori, în mod neîndoielnic, marea majoritate a băjenarilor din sloboziile din șesul Dunării veniți în țară în perioada 1819-1831, erau plugari, așa cum atestă și catagrafiile Țării Românești; spre exemplu, Obșteasca Catagrafie de la 1838. În cazul satului Bistrețu, această catagrafie arată că, din cei 176 capi de gospodărie, 171 de locuitori de neam „rumân” erau de „meșteșug” plugari.

De altfel, la acea epocă, într-un imperiu vechi și mare cum era cel otoman, naționalitatea nu juca nici un rol în viața oamenilor. Locuitorii erau înregistrați ca „pământenii” în cazul când erau de baștină, adică ai locului, sau ca „străini”, atunci când veneau de peste graniță; ei erau porecliți Sârbu, Turcu, Grecu, Bulgaru etc. după țara de unde veniseră, iar acest lucru nu însemna neapărat că respectivii erau sârbi, greci, turci sau bulgari. În această privință, semnificativă rămâne Obșteasca Catagrafie de la 1831, în care locuitorii cu același nume de familie, figurează, unii la categoria „Birnici pământenii”, iar alții la categoria „Birnici străini”. Două exemple sunt suficiente, pentru a ilustra această afirmație: Stoica sin Stoica Deliu figurează la pământenii, în timp ce Oprea Deliu figurează la străini (ambii aparțineau sloboziei Bistrețu), iar în cazul sloboziei Bârca, o parte de neamul Greblă figurează la „pământenii”, iar cealaltă parte, la „străini”. Și să nu se treacă cu vederea că-i cheamă și Greblă! În plus, iată de pildă cum îl caracterizează funcționarul austriac pe căpitanul Balaci de la Bistreț: „nazione Graecus, Turca factus et nune iterum Walachus” (de neam grec, apoi turcit, iar acum nou român).

Dar, argumentul cel mai elocvent că băjenarii sloboziilor erau români și nu de neam străin îl constituie tot Obșteasca Catagrafie de la 1831, în care s-a prevăzut și „neamul”, în dreptul fiecărui locuitor.

În ceea ce privește antroponimia, care și ea are un cuvânt de spus în privința naționalității, fără a intra în detalii, afirmă că numele de botez ale băjenarilor sunt vechi nume românești, bine cunoscute din documentele referitoare la boieri și moșneni (rumânii sau vecinii, deveniți clăcași în secolul al XVIII-lea, nu erau pomeniți în aceste documente),

așa cum arată și catagrafiile din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Iată, de pildă, numai câteva din aceste nume: Dinu, Stan, Pătru, Barbu, Pârvu, Preda, Marin, Florea etc.

Numele de familie ale băjenarilor, sau cum se spunea pe atunci „porecla”, constituie unul dintre cele mai eficace argumente în sprijinul afirmației „a priori”, că băjenarii veniți de peste Dunăre erau români și încă de dincoace. Se știe că porecla se adăuga pe lângă numele de botez, după ocupația sau după numele localității de origine. Modul de atribuire a acesteia după satul de unde veniseră, era chiar obligatoriu pentru cei strămutați, deoarece după o regulă a Vistieriei Statului, locuitorii odată înscriși la bir într-o localitate rămâneau în continuare timp de 7 ani ca făcând parte din acel sat, chiar dacă se mutau între timp. De aceea, faptul mutării trebuia cunoscut de ambele sate în cauză.

În ceea ce privește naționalitatea acestor străini, documentele de arhivă atestă că cei veniți în județele Gorj și Vâlcea erau în exclusivitate români ardeleni, în timp ce marea majoritate a celor veniți în județele limitrofe Dunării – Dolj, Romanați și Mehedinți – erau băjenari români care se reîntorceau în țara lor de baștină.

Referindu-ne la Obșteasca catagrafie de la 1831 a județului Dolj – singurul dintre cele 17 județe ale Țării Românești pentru care se mai păstrează la Arhivele Naționale această catagrafie, se constată că pentru prima oară numele capilor de familie este însoțit și de „neamul” lor. De asemenea, tot pentru prima oară, bulgarii sunt separați de sârbi, de unde până atunci ei erau cunoscuți sub aceeași denumire, de sârbi.

De remarcat că la 1834 când o parte din ei – circa 100 familii – se vor întoarce „la urma lor”, Vistieria îi va înregistra „băjenari bulgari”, ca unii ce veniseră din Bulgaria și se înapoiau tot acolo (de fapt în Țara Românească, pe atunci). Or, dintre cei 430 capi de familie, numai 52 erau bulgari sau sârbi, restul fiind români.

Numărul sârbilor și bulgarilor de la alte categorii ale catagrafiei decât „Birnici străini” și „Scutiți cu bileteri pe 3 ani” pentru unele sate cu sârbi mai numeroși (după catagrafia de la 1838): Băilești – 138, Poiana –

144, Măceșu de Jos – 21, Urzicuța – 148, Afumați – 13, Perișoru pe moșia Târnava – 37, Perișoru pe moșia Bucovățu – 26, Belcinu – 29, Palilula – 23, Ciutura – 84, Cabru de Jos – 15, Dimianu și Bechetu. Aceste tabele comparate cu cele întocmite după Obșteasca catagrafie de la 1838 demonstrează că numărul sârbilor și bulgarilor de la 1831 era aproape același cu al „sârbilor” de la 1838.

Analiza Obșteștii catagrafii de la 1838, reîntregește tabloul etnic și demografic al județului Dolj. De data aceasta la catagrafiile plășilor (mai puțin Dumbrava) se adaugă catagrafia orașului Craiova (lipsă la 1831), cu cele trei „văpsei” ale ei: Roșie, Albastră și Galbină.

Tabelele statistice ale plășilor examinate arată că etnicii satelor erau alcătuiți din români, sârbi, greci și țigani. Deci, bulgarii fuseseră incluși din nou în categoria „sârbi”, iar țiganii apăreau pentru prima oară.

„Sârbii” constituie elementul etnic străin cel mai important din punct de vedere numeric: 1242 familii. Se înțelege, în numărul lor au fost incluși și bulgarii care de fapt sunt majoritari în cazul județelor Dolj și Romanați. Ei sunt lipsă în satele de margine (plasa Balta): Bistrețu, Coveiu, Ghidiciu, Negoiu, Rastu, Plosca, Nedeia etc. Explicația ar fi aceea că locuitorii acestor sate s-au refugiat primii și aproape în totalitate și tot ei au fost primii care s-au reîntors la vetrele lor; în plus, adevărații „străini” se așezau în teritoriul țării cât mai departe de Dunăre pentru a nu fi descoperiți de turci și readuși pe malul drept al Dunării.

Satele cu „sârbi” numeroși sunt: *Plasa Balta*: Poiana – 144, Băilești – 138, Măceșu – 21; *Plasa Câmpul*: Urzicuța – 148, Perișoru – Târnava – 37, Perișoru – Bucovățu – 26, Afumați – 13, Portărești – 19; *Plasa Jiul*: Ciutura – 84, Belcinu – 29, Palilula – 23, Gabru de Jos – 15, Vârvoru – 11, Horezu – 10, Nițdești – 7, Dâlga – 35; *Plasa Gilortului*: Răcariu – 15; *Plasa Dumbrava de Jos*: Dimianu – 42 bulgari, Bechetu – 9 bulgari și 2 sârbi; *Craiova* – 366.

O comparație a celor două catagrafii arată că raportul numărului sârbilor și al bulgarilor de la 1831 și al „sârbilor” de la 1838 era 1228/1242: deși diferența dintre cele două recensăminte este neînsemnată.

Tabloul etnic al Olteniei poate fi reîntregit și prin informații luate de la localnici. Astfel, din contactul oral luat din toamna anului trecut unii locuitori din Băilești și Urzicuța, precum și din cel scris avut cu unele cadre didactice din satele cu „sârbi” ale județului Dolj, rezultă că mai persistă încă amintirea despre cei veniți de peste Dunăre și că românii se înțelegeau mai bine cu bulgarii decât cu sârbii, ceea ce probează că de fapt ei erau bulgari și nu sârbi, așa cum fuseseră înregistrați. Din același schimb de păreri, mai rezultă că sârbii sau bulgarii nu mai vorbesc de mult – cu trei generații în urmă – limba strămoșilor lor de peste Dunăre.

Să analizăm situația băjenarilor „bulgari” de la 1834. În perioada anilor 1819-1828, ca rezultat al reînființării Isprăvnicatelor străinilor la București și Craiova (1819), s-a produs un exod de populație de peste Dunăre și de peste Carpați în Țara Românească. Numai în cele trei județe ale Olteniei limitrofe Dunării s-au stabilit 6609 familii de băjenari reîntorși de peste Dunăre (Dolj – 3463, Romanați – 1770, Mehedinți – 1376), date atestate de catagrafiile Vistieriei. Catagrafiile similare mai atestă că în anii 1829 și 1830 a urmat un nou exod de populație. De data aceasta, băjenarii aflați peste Dunăre, au însoțit armata rusă care se întorcea victorioasă din războiul cu turcii cunoscut sub numele de războiul Rahovei, încheiat prin pacea de la Adrianopol (1829). Acest exod poate fi considerat de proporții relativ mult mai mari decât primul, dacă ținem seama că cel în jur de 6000 familii băjenari au venit într-un singur an, în iarna 1829/1830, pe gheață sau vara pe apă scăzută.

Analizând în detaliu situația băjenarilor „bulgari” stabiliți în județele Dolj și Romanați, se constată că numele lor de botez și de familie (porecle) sunt românești și nu bulgărești. Excepție fac numai satele Grădinile și Frăsinetul din județul Romanați, unde întâlnim și nume de familie terminate în „of” și „ef”. Dar, dacă cei care au rămas la noi au fost români, era de așteptat ca cel puțin cei care s-au înapoiat la „urma lor”, adică peste Dunăre, să fie bulgari. Din contră, catagrafiile Vistieriei probează că și aceștia aveau tot nume românești. În sensul celor

afirmate, două exemple ilustrează suficient situația. Astfel, în satul Bistreț (Dolj), din cei 12 plugari „veniți de la malul drept al Dunării”, s-au stabilit definitiv: Nicul Ioan, Stârcul Țâbreanu, Stan Dreagomir, Stan sin Pătru, Stan sin Cotoi, Nicolae Gogoleanu, Matei sin Stan Cotoi, Stancu Mălăin, Țenea Gheorghe Sârbu, Radu sin Dobre, Tudor sin Costandin, Ioan Radu Buză, Firu sin Costandin Cotoi.

Și mai concludent în privința naționalității este cazul celor 39 de băjenari din satul Gighera „care s-au întors la urma lor, au murit sau s-au strămutat în altă parte”. Iată numele lor: Stancu Florea Măcău, întors la urma lui (la Coduzlui); Nică Stancu Stănciugel, asemenea; Radu Stan Pănescu, asemenea; Stan Dincă Lupan, asemenea; Florea sin Florea Gogoasă, asemenea; Stan Ilie Bulumaci, asemenea; Tudor Lazăr Călușaru, asemenea; Matei Oprea Ciocoiu, asemenea; Tănăsie Petcu Masalagi; Stan Radu Știrbu; pârce Manea; Mitrică Dinu Vrancea, la Codozlui; Ioan moș Bunea, asemenea; Vintilă Mihai Trăistuță, asemenea; Ion Gheorghe Țibreanu, asemenea; Dobre Nicola Hârdău, asemenea; Radu Hârliceanu, asemenea; Florea Vâlcea Sârbu, asemenea; Dumitru Mitroi lordăchiță, la Hârlești; Sandu Mitroi lordăchiță, asemenea; Mitrache Borcan Țibreanu, la Codozlui; Luca Neață Dolcan, asemenea; Nicola Barbu Segărceanu, asemenea; Șerban Stan Pleșoi, la Hârlești; Dinu Nedelco Pleșoi, asemenea; Nedelco Pleșoi sin Stancu Hârliceanu, asemenea; Florea Savu, asemenea; Radu sin Savu, asemenea; Radu Popescu, asemenea (la Codozlui); Țecu Stan Curva, asemenea; Preda Drăgan, asemenea; Stoica Florea Belitu, asemenea; Teichi Stan Hârliceanu, asemenea; Marin sin Mihai Belivacă, asemenea; Florea Stoica Gogoasă, asemenea; Ion sin Ion al Bunei, asemenea; Dinu Chiotan sin Dinu, mort; Stoian Bulugbașa sin Ene asemenea; Stan Neață Dolcan, așezat la satul Robești; Cojocar, asemenea, la satul Goicea.

O analiză a catagrafiei băjenarilor de la 1834, referitoare și la județele din Muntenia, arată că odată cu abandonarea raialelor Giurgiu și Turnu, turcii au „hrăpit” și locuitorii satelor românești: Mădurele, Gârle, Odaia și

Flămânda (câteva sute de familii), trecându-i cu tot avutul (animale) peste Dunăre. Ei se vor reîntoarce însă curând împreună cu armata rusă. În cadrul aceleiași analize, se constată și prezența, destul de numeroasă, a unor familii de bulgari, recunoscuți după terminația numelui în „of” și „ef”, în unele sate din județele Teleorman (satul Mitropolia) și Olt (satele Spătărei, Cărvăneț și Gurgui).

În cartea „*Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor (sec. XII-XIX) – Studii, vol I*”. (Ed. Academiei R.S.România, 1971) apare și un studiu intitulat „*Despre situația și activitatea economică a imigrației bulgare în Muntenia și Oltenia în sec. XIX (până la 1877)*” de D. Kosev, V. Pascaleva și Vi. Diculescu.

Studiul, având un caracter strict economic, conține și două tabele statistice, precum și o anexă. Primul tabel (pag. 289) redă repartitia celor 2275 familii în 164 de sate și orașe din 13 județe ale Țării Românești, care la expirarea termenului de „asidosie” (scutire de bir), în 1834, acceptaseră să rămână în țară și să fie trecute la rând cu pământeni în ceea ce privește plata birului. Cel de-al doilea tabel (pag. 290-291) redă repartitia aceluiași familii de băjenari pe profesii și județe.

De remarcă faptul că numărul cel mai mare de băjenari l-au primit județele Ilfov (774), Prahova (325), Brăila (223), Ialomița (220) și Romanați (173), majoritatea lor fiind constituită din agricultori și grădinari (în total 1718 familii). În ceea ce privește agricultorii și grădinarii, ponderea cea mai mare au deținut-o județele Ilfov (706), Dolj (300), Brăila (221), Ialomița (159) și Romanați (155).

ANEXA

Anul 1834, Doljiu

Catastih de pricinile ieșite dintre bulgarii băjenari veniți într-acest județ și al căror nume sunt cunoscute în tabelele capitației satelor.

Cei care s-au întors la urma lor sau au murit și cei care s-au strămutat în altă parte.

(Numele și locul unde au locuit în anul întoarcerii)

Extras (statistică numerică)

Plasa Băltii

Satul: Zăvalu(9), Gânciova (2), Comoșteni (1), Nedeia (4), Gighera (39), Cârna (1), Tunari rumâni (2), Desa (4), Poiana i Tunari sârbi (3), Măceșu de Sus (2), Săpata (12), Măceșu de Jos (5), Bistrețu (2), Plosca (4), Rastu (4).

Plasa Dumbrăvii

Satul: Damianu (5), Raeți (1), Bechetu (44), Vișa (2), Foișoru (2), Brabeți (3), Călărași (1), Ostroveni (5).

Plasa Câmpului:

Satul: Cioromela (1), Dârvești (1).

Adunarea plășilor: Balta (94), Dumbrava (63), Câmpu (2). Total: 159.

Dolj 1834.

Listă cu numele meseriașilor ce se află înstatorniciți în orașul Craiova.

Mahalaua Ungureni și Bășica.

1. Pătru sin Năstase, *rumân* venit de la Rahova de 3 ani, tabac
2. Iancu Anghel *Sârbu*, venit de la Simedru de 3 ani, grădinar

Mahalaua Popa Anghel și Gheorghe Vechi.

3. Pătru sin Denco, *bulgar*, venit de un an-doi de la Gabrovo, cuțitar
4. Ilie Giosău, *bulgar*, venit de un an-doi de la Gabrovo, cuțitar
5. Nicolae Miletoi Bijneanu, cojocar, venit de un an-doi
6. Cocea Petrovici *Sârbu*, venit de 3 ani de la Beligrad, arendaș al moșiei
7. Dușco sin Stoian *Sârbu*, abagiu, venit de 3 ani
8. Antonie , *bulgar*, venit de 3 ani de la Carlov, alămar
9. Nicola Velcu, *bulgar*, venit de 3 ani de la Carlov, alămar
10. Pătru Siminovici ot Moflea, rachier, venit de 3 ani
11. Dincă Cocea, băcan, venit de un an-doi
12. Ene Cocea, băcan, venit de un an-doi
13. Ivan Nicolae ot Vrața, rachier, venit de 3 ani

14. Petco Raico, *bulgar*, Tetova, venit de 3 ani, cantaragiu
 15. Marcu Raico, *bulgar* din Tetova, venit de 3 ani, cantaragiu
 16. Simeon *Sârbu*, rachier, venit de 3 ani
 17. Nicola Marcovici *Sârbu*, cojocar, venit de un an-doi
 18. Marin Ivanovici *Sârbu*, rachier, venit de 3 ani
 19. Sava Mateiovici din Pojarevici, venit de 3 ani, măcelar
 20. Vâlcu *Sârbu* ot Riahova, cojocar, venit de 3 ani
 21. Stancul Stocanovici, alămar venit de 3 ani
- Mahalaua Podbanița și Dorabănița
22. Gheorghe sin Ioan Ioanovici, *bulgar*, venit de 3 ani de la Vidin, rachier Mahalaua Sf. Ilie
 23. Ștefan Stoianovici *Sârbu* ot Simendrova, venit de un an-doi
 24. Boje Stanovici, croitor, venit de la Beligrad de un an-doi
 25. Iancul Ignatovici, croitor, venit de la Beligrad de un an-doi
 26. Raicu Cârțan, tâmplar, venit de un an-doi de la Beligrad
 27. Nicolae Stoianovici, tâmplar, venit de un an-doi de la Beligrad
 28. Hristea sin Pârvu ot Vidin, rachier, venit de un an-doi
 29. Barbu Anghel ot Riahova Cojocar, cojocar, venit de 3 ani
 30. Arsenie Luchici *Sârbu*, rachier, venit de 3 ani
 31. Vâlcea Stancovici *Sârbu*, tâmplar, venit de 3 ani
 32. Gheorghe Cântărar ot Tetova, tâmplar, venit de 3 ani
- Iar peste tot: 32. Adică: 17 sârbi, 7 bulgari, 1 român și 7 necunoscuți, ca neam.

Note:

1. Vezi „*Litua*”, VII/1997 (Studii și Cercetări, Târgu-Jiu)
2. *Bir* = Plata în bani către domnie pentru acoperirea haraciului datorat Porții otomane
3. *Dajdie (dare)* = cotă din produse (cereale, miere, ceară, vin, animale ș.a), sub formă de dijmă (zeciuală)

4. *Cislă* = sistem fiscal de strângerea birului de către pârcălabii satelor, nominal și după posibilitățile locuitorilor
5. *Lude* = sistem fiscal introdus în 1775 (Alexandru Ipsilanti), locuitorii fiind grupați după starea materială în fruntași, mijlocași și codași
6. *Capitație* = plata birului în mod egal pentru toți locuitorii (Regulamentul Organic)

N.B. Prezentul articol s-a alcătuit prin „extrase” din lucrarea „*Bistreț (Dolj) – Repere istorice*” de Mihai Chiriță (Mss depus la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București și la muzeul Olteniei din Craiova; vol. I-VII).

Bibliografie

- Arhivele Naționale (București), Fonduri: Administrative vechi; Divanul Săvârșitor, Catastișe (II), Catagrafii I și II.